

A pesti ruhatár

Ki nem állt még este tíz órakor valamelyik premier-mozi, vagy a Vigadó, vagy akár a Nemzeti Színház előcsarnokában s nem figyelte — kezében egy zöld vagy sárga cédulával — az előtte kialakuló képet? Az előbb még fegyveres és látszólag civilizált közönség ostromgyűrű-szerűen körülfogja a ruhatárt, kezek száza emelkednek a levegőbe, mindenki vadul és elszántan lobogtatja a maga kis céduláját, mindenki kivörösödött arccal libeg, tolakszik, nyomozza a szomszédját, hogy előrejusson s ha végre kifulladva a ruhatári pulthoz ért, akkor a kiállott igazlak következtében felpaprikázva döfködi cédulájával a ruhatárosnő orrát, két perc múlva úgy éri, hogy öt arcátlanul mellőzik, bensejében valami egyéni sérelem ébred s már a többiekkel együtt zsargatja, idegesíti vagy szidalmazza a ruhatár intézményét, a ruhatárosnőket, a mozi igazgatóságát és a világot. Közben a fülsiketítő zajban, lábdobogásban s egyre fokozódó zúrzavarban a pult mögött lincselésre is felkészülve s mintha elszabadult ürtekekkel állnának szemben, elszánt arccal cikáznak a ruhatárosnők, egyszerre százfelé beszélnek, magyaráznak és csillapítanak, félrecsúszott fehér bőbitájukon átútt az izzadság s olyan kétségbeesetten szaggatják le a kabátokat s dobják oda az üvöltő, hörgő és toporzékoló tömeg közé, mint gyakorlott állatszeliidőt, aki tudja: ha még egy percig ingerli a fenevadat s nem dobja oda a véres húst, akkor szétlépi...

Mi ez a barbár jelenet, kik ezek a férfiak és nők, akik itt emberi méltóságukból kivételképpen tépik és szaggatják magukat? Ugyanazok lennének, akik az imént szeiid

„Látcsövet tessék...!”

Ha már a ruhatári tengerikigyó felgöngyölítését a feje helyett a farkánál kezdjük meg, akkor fejezünk is ott be, noha közvetlenül el kell mondani, hogy a színházak, mozik s koncerttermek ruhatárai korántsem olyan jellemzők, mint a vendéglői s különösképpen a kávéházi ruhatárok. Ez a csoportosítás korántsem öletszerű vagy önkényes s majd később látni fogjuk, hogy a külső megkötések és előírások (megszabott ruhatári díj, a ruhatár igénybevételének rendőri kötelezettsége, stb.) milyen döntően befolyásolják a közönség s a ruhatár viszonyát s ezzel végső fokon azt a kapcsolatot, mely ezt a mindenképpen szerencsétlen intézményt elviselhetővé vagy elviselhetetlenné teszi. Az első csoportba tartozó ruhatárok szociológiailag azért érdekesebbek, mert működésüket többé-kevésbé előírások szabályozzák s így nem adódnak tisztázatlan helyzetek, homályosan körülírt kötelezettségek és kétes jogok. Az Opera, a nagy színházak, a mozik ruhatárosai megszabott fizetésű alkalmazottak (mint *Istváky Margit* cikkéből tudjuk: rosszul fizetett alkalmazottak, a kabátokért, a kalapokért csupán meghatározott összeget kérhetnek s ami a legfontosabb: a falakon félreérthetetlen szövegű táblák hirdetik, hogy a ruhatár kötelező s kabátban a nézőtérre ülni rendőrileg tilos. Ennyi előírás pontosan elegendő ahhoz, hogy kiküszöböljön minden zavart, gyanus szándékot és félreértést s ha a ruhatárosnők személyében az emberi leleményesség mégis megtalálható a módját, hogy a szabályzatokon kibújják, akkor a materiális alapot, az anyagi szükségletek korlátozó erejét kell keresnünk. A pesti ember rendetlen, megkétszerez, az utolsó pillanatban érkezik minden előadásra s amikor libegve bejut az előcsarnokba, már idegesítően berregnek a csengők, a libériás jegyszédők éppen rángatják a bejáratú függönyöket s közben szenttelen arccal mondják: „Tessék befáradni kérem, rögtön kezdődik... A mozikba köztudomásúan előadás közben is be lehet menni a nézőtérre s csak a felállított nézők halk szitkait s dühödt morgását kell zsebre venni, az Operába, a színházakba azonban az előadás megkezdése után senkit sem eresztének be, meg kell várni a legelső szünetet. A negyedórás késéssel be-

arccal, elmélyülten, az érzelmes jelenetnél sóhajtozva ültek a teremben, köhögésüket is visszafogták, megrezzentek, ha egy szék recsent s dühösen pisztogáltak, ha valaki zizegő papírból savanyucukrot bontogatott? Az imént állszenteskedtek volna s most adják igazi lényüket vagy a teremből a ruhatárig vezető úton valami történt velük? Talán eszükbe jutott, hogy odahaza égve hagyták a villant? Vagy nyitva felejtették a gázcsapot? Vagy talán a szénész szava egy titkos érzést ébresztett bennük, rájöttek arra, hogy egész életüket elhibázták s most feldúltan s magányt keresve az utcára akarnak rohanni, hogy felhívjanak egy méltatlanul mellőzött barátot, rokont, eszményi nőt s újra kezdjenek mindent? Vagy csakugyan ez a néhány perces várakozás ingerli őket, az ijedtarcú, lassan tipegő néni ügyefogyottsága az, hogy a kalapjukat nem kapják meg és a sárcipőjük ideiglenesen elveszett? Csak fegyverzetlenség lenne az egész s ezt a vad civilizálatlanságot az esztendőknél át elszenvedett és egyre ismétlődő bosszúságok váltották ki? Bárhogyan is van, bármi is magyarázza ezt a nyiltszíni változást, ezt a váratlan dühkitörést, az kétségtelen, hogy a pesti ruhatár, mint szociológiai tünet figyelmet érdemel s éppen ideje, hogy ezt a jelenséget kiemeljük a krocki, „színes cikk”, vagy akár a riport színonalából. Minden fejlett társadalom, minden közösség szervezetében akadnak göcök, hogy úgy mondjuk erógen zónák, melyeknek hevény érzékenysége, izgalmi készsége az egész organizmus életmegtartó nyilvántartásait elárlulja és sok jel arra vall, hogy a pesti ruhatár szociológiai göcök közé tartozik.

futott pesti polgár tehát hanyatlomok veti le kabátját, rángatja le a sálját s adná be a ruhatárba. De persze mindez csak kegyes óhaj és szándék marad. Mert a ruhatár éppen most áll a legfélelmetesebb ostrom alatt, a ruhatárosnő szemfülesen és tettekre készen ugrál a kabátok között s bár keze-lába motolaszerű gyorsasággal mozog, az előtte halmozódó ruhadombok csak nem fogynak, sőt mintha növekednének. Most nem lehet szitkozódni vagy gorombáskodni, most fuvalhangon kell rimánkodni, hogy drágám, vegye már be a kabátot, adjon egy akármilyen ic-pici számot. De a ruhatárosnő s lélektan pillanatok döntő fontosságát felismerve, mint egy nagy sebész műtét közben, csak meghatározott mozdulatokat végez, egyazon mondatát ismétli s csodálatos nyugalommal áll a kérések, óhajok, sóhajok kereszt-tüzeiben. Az állandóan ismételt sztereotíp kis mondat a mozik előcsarnokában így hangzik: „Kikészítést tessék, kikészítést tessék”; a színházakban s az Operában a szöveg kibővül s még ilyen kis pezsdítő, vokatív mondatok kapcsolódnak hozzá: „Látcsövet tessék”, „Győzőyörű a Bajor közelről”, „Még az arany foga is látszik... Közben a csengő hol szívszagatóan, hol luciferi gúnyal berreg, a jegyszédők utolsót rántottak az ajtón, a függönykarikák összeverődtek, mint egy rossz fogsor s a ruhatárosnő pléh-arccal, mint egy elromlott gramofon, ismétli a maga mondatát: „Megéri az ötven fillért! Pényes Alice közelről... tessék.” A tolongás egyre nő, a legfrissebb elkésetek, arcukon valami érthetetlen friss lelkesedéssel, most futnak be s a táékozatlanok ártatlanságával lengetik kalapjukat, a csengő rosszszalóan elhallgat, a ruhatárosnő teljesen meddő fürgesége, mozdulatutató készsége most éri el csúcspontját s most már nincs idő habozásra. Akad ember, aki mégis be akar jutni s az megadóan szól: „Adjon hát egy látcsövet” — vagy: „Kész'tsen ki, kérem.”

A ruhatárosnő pantomimszerű mozgása egyszerre véget ér, már nyújtja is a számot, sodorja be a pénzt s mert a kezdeményezés felszabadította a habozó, a zsu-gorissággal viaskodó nagyvelkű ösztönöket, egyre többet kérnek „kikészítést” vagy veszik át megtört arccal az ódon látcsövet. Pillana-

tokon belül megürül a ruhatár környéke, a bóbítás hölgy éveket fiatalodva, mint egy kis boci, ugrál, szökken és röpdös, keze alatt csak úgy ég a munka s megfeszített tevékenység közben Balzac-ot megszegyénítő emberismerettel méreckséli áldozatait. Most egy kopott, szégyényesen öltözött öregúr lép elébe, aki csak a kabátját adja be, ennek fel sem ajánlja a

Kávéházi közbjáték

A színház- és mozi ruhatáros méltánytalanul kezelt, rosszul fizetett alkalmazott, aki csak sajnálatot érdemel, a kávéházi ruhatáros azonban tőkés, vállalkozó, „üzletember”, aki egészen más elbírálás alá esik. A színházak és mozik garderobejaiban rendszerint nők állnak a pult mögött, a kávéházi ruhatárakban minden esetben férfiak. Valami módon ez is jelképezi, hogy a kávéházi ruhatáros nem női munkára, de nehezebb feladatra vállalkozott, neki férfiakra, vállas, elszánt, markos legényekre van szüksége, akik vele együtt s utasítására végzik a vendégek feltartóztatásának nehéz és bonyolult műveletét. A kávéházi ruhatár mai formájában egy túlzott s a vendégek felé egyáltalában nem előzékeny üzletiesség terméke s nem egészen tisztázott helyzete miatt lappangó konfliktusok és félreértések állandó kútforrása. Mert a ruhatár tulajdonképpen a vendéglő vagy a kávéház keretében „autonom” intézmény; a szórakozóhelyek rendszerint tekintélyes összegért, magas kaució ellenében adják bérbe s ezzel saját birodalmukban olyan szabad vadászterületet nyitnak, melynek ellenőrzéséről hallgatólagosan már eleve lemondtak. A ruhatáros és a kávéház viszonyát természetesen szerződés szabályozza, de e szerződésben mindenről és mindenkiről szó van, csak éppen arról nem, akinek az érdekében (vagy aki ellen?) kötik — tehát a közönségről. A kávé a nagy forgalomra hivatkozik, amikor magas bérösszeget kér s papíron bizonyára kiszámítja, hogy ennyi és ennyi vendég után — ha mindenki ruhatárba adja a kabátját — ilyen összegnek kell befolynia. Ebből aztán sok minden következik. Elvben természetesen tilos a vendégek zaklatása s a ruhatáros vagy személyzet senkivel sem gorbászkodhat, de a gyakorlatban ez más-ként fest s a pénze után szaladó ruhatáros minden eszközt felhasznál, hogy számítását megtalálja. A csöndes nyomástól, a tapintatosnak álcázott feltartóztatáson és a fenyegető „ruhatárt tessék” felkiáltáson át, egészen a kabátokért nyúló karok erőszakos mozdulataig minden lehetséges s a vendég, a pesti polgár látszólag engedelmesen, de valójában lázadóan enged ennek a csöndes terrornak. A bizonytalan viszony, a nem tisztázott jogkör megteremti a lappangó konfliktu-

kikészítést, a soron következő fiatal párt azonban nem engedi meglépni s egyetlen erélyes mozdulattal a fiúra erőszakolja a látcsövet: „Csak nem sajnálja a kis-asszonytól azt a pár fillért? Micsoda gavallér maga?” Végre az utolsó kabátok is elfogytak, a csapóajtó még egyet nyikorog, a zenekarban felcsendül a nyitány s a ruhatárosnő a jól végzett munka után alétan, bágyadtan, sóhajtozva beomlik egy székbe... Ha nem kell átrakni a kabátokat, amíg az újabb roham jön, két órát pihenhet...

sok előfeltételét s elhinti a félreértések magvát. Miután kávéházban a ruhatár nem kötelező s tulajdonképpen minden vendég a szék karfájára is tehetné a kabátját, a közönség nagy része kényszernek érzi a ruhatári cerberusok őrtállását s igyekszik ép börrrel és ép kabáttal a terembe menekülni. Mintha jótalan összeget kérnének, a vendégek éppen azt a 10 vagy 20 fillért sajnálják s ezért legtöbbször úgy engedik át magukat a nyájasan fenyegető „ruhatárt tessék” felhívásnak, mint kényszerű és elkerülhetetlen hideg zuhanvannak. Gyakran álltam kávéházi ruhatárak mélyén s figyeltem az emberek arcát. Mindig fanyarul, bosszúsán, kelletlenül torpantak meg s túrták a ruhatári személyzet látszat-udvariasságát. Igaz, hogy a ruhatáros arca sem volt a legbarátságosabb. Szigorúan, gyanakodva állt a pult mögött, me-reven köszönt, figyelte a ki- és bejövő vendégeket s egyáltalában nem titkolta gyanakvását és ugrásrakész elszántságát. A ruhatáros alap-érzése a vendégekkel szemben a becsapástól való félelem, azt hiszi, hogy meg akarják károsítani s belül végső fokon minden vendégében titkos ellenséget sejt, aki csak

Ruhatári sztratégia

Ney marsalltól Hötzendorfi Konrádig minden hadvezér megirigyelhetné azt a zsenialitást, mellyel a pesti ruhatáros aránylag kisszámú hadseregét a leghaszorosabban s az ütőképesség maximumát kihasználva felállítja. Mivel a cél nem az ellenség megsemmisítése, hanem csak a kabátlevételben kicsúcsosodó kapituláció, a jelszó: kímélet s az eszköz: a feltartóztatás. A forgóajtó előtt s a kávéházi bejáratnál fel kell állítani egy-egy strázsát, aki karjával nyomban döfni kész, ha az ellenség bizonytalan, habozó mozdulatot tesz. Minden pillanat döntő fontosságú, az ellenségben nem szabad felkelteni azt a reményt, hogy e csapdából meg is menekülhet s ezért, ahogy megjelenik, azonnal támadásba kell átmenni s gyorsan ártalmatlanná tenni. A vezénylő ruhatáros agya és szervezőképessége tartja össze a maroknyi hadsereget, de persze gyakorlott hadfiak nélkül a magas sztratégiai képesség mitsem ér. Éppen ezért a pesti ruhatárosok rendszerint csak tapasztalt, hétrprobás személyzetet

alkalmaznak — nagyon alacsony fizetésért. A legtöbb pesti kávéházban úgy építették a ruhatárt, hogy az érkező vendég nyomban beleütközik és sorát nem kerülheti ki, de persze akad néhány helyiség, ahol a ruhatárt valahol hátul állították fel. Ez már fel csatavesztés a ruhatáros számára s az ilyen bérletekért lényegesen kevesebbet is fizetnek. Persze a ruhatáros igyekszik a helyzet adta nehézségeket helyrehozni s ezért a terephez alkalmazkodva új módszer szerint jár el. A pesti polgár, ha olyan kávéházba, tejesarnokba vagy vendéglőbe bukik be, ahol a ruhatár nincs az előcsarnokban, nyugtalanul, firkésze lép a helyiségbe s mód felett csodálkozik — hogy nem rohanták meg. Hol vannak a cerberusok, hogy nem törtek még a bőszi csatakiáltással? De utána nyomban tájékozódik, látja, hogy a veszély messze van s ezért villámgyors akcióra szánja el magát. A legközelebbi asztalhoz ugrik, egy bővöse ügyességével veti a kabátját s mire a távoli ruhatárból odasiet valaki, már ül is és hanyagul mondja: „Köszönöm, tessék csak hagyni!”

Persze ez nem megy mindig ilyen simán. Előfordul, hogy a helyiség tele van s csupán néhány távoli asztal áll üresen. Ilyenkor a vendég és a ruhatáros ekkoriban tartol s mire a vendég asztalhoz jut s vetközni kezd, már ott áll mellette a ruhatáros s udvarias erőszakkal lesegíti a kabátját. Akkor vége, akkor minden elveszett. Ilyenkor már nem lehet azt mondani, hogy tegye csak le s székre fiam, hagyja csak ott vagy köszönöm; az elfogadott játékszabályok értelmében ez esetben fájó szívvel bár, de át kell engedni a zsákmányt jogos tulajdonosának. A pesti polgár tehát megtöri, dühösen szívja a fogát, fájdalmasan nézi, ahogy a ruhatáros, mint egy gonosz faun, győztes, diadalittas mo-sollyal hurcolja a kabátját, legszebbben botrányt csapna, ordítana, szentül megfogadja, hogy ebbe a piszok helyiségbe többé be nem teszi a lábát, elhatározza, hogy levelet ír kedvenc lapjának és megtámadja a kávéházat, majd zúros szemmel néz körül, látja, amint a ruhatáros leejti a kalapját, felnyög s mert valakin ki kell töltenie a bosszúját, az asztalra csap s rettenetesen ordít az újságosra, aki egy bélyeget nyúlaz: — *Mi az kérem, itt az ember nem lesz kiszolgálva?*